

ВПЛИВ КОНФУЦІЯ ТА ЙОГО ФІЛОСОФСЬКОГО ВЧЕННЯ НА СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ КИТАЮ

Чепурна І.М.

Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті представлена інформація про важливість громадянського виховання і громадянської соціалізації в Україні. Також вказується успіх Китаю в питанні про громадянське виховання своїх людей. Освітлені приклади філософських висловів Конфуція, які вплинули на становлення громадянської соціалізації Китаю. Доведений вплив філософського вчення Конфуція на громадянське виховання своєї країни. Доведено, що громадянська соціалізація Китаю почала формуватися ще в 400 році до нашої ери завдяки величому філософу Конфуцію.

Ключові слова: громадянське виховання, громадянська соціалізація, етичне виховання, патріотичне виховання, суспільство, Конфуцій.

Становлення громадянина України в умовах сьогодення базується на системі громадянського виховання в умовах сім'ї, родини, школи, установ культури і позашкільних закладів освіти, громадських організацій тощо. Лише у громадянському суспільстві вільна людина прагне до свідомої і творчої діяльності, самовідповідальності, самореалізації, стає творцем своєї долі; вона не мириться з поневоленням, засуджує приниження, прагне свободи; у ній поєднуються високі моральні чесноти, патріотизм, професійна компетентність, почуття обов'язку й відповідальності перед суспільством, Батьківщиною, державою.

Проблема громадянської соціалізації дітей та молоді є однією з найбільш важливих у процесі державотворення в Україні. Особливо значуща ця проблема на сучасному етапі, коли спостерігається тенденція негативного ставлення молодих людей до своєї країни, неприйняття громадянських норм і цінностей. Саме тому в умовах реформування нашого суспільства слід говорити не просто про соціалізацію молоді, а про громадянську соціалізацію, яка сприяє формуванню справжніх громадян своєї країни – які шанують державу, освічених, цілеспрямованих і діяльних.

Історичний досвід демонструє, що проблема інтеграції в суспільство справжніх громадян турбувала багатьох мислителів усіх часів і народів. У вітчизняній науці ця проблема розроблялась такими науковцями, як В. Антонович, С. Васильченко, Б. Грінченко, М. Грушевський, М. Драгоманов, А. Макаренко, С. Пелецький, І. Франко та ін. Серед сучасних педагогів і психологів різні аспекти цієї проблеми опрацьовують М. Боришевський, О. Вишневецький, Д. Дорошенко, І. Зверева, П. Ігнатенко, Г. Касьянов, О. Киричук, О. Ковальчук, Н. Косарева, Л. Крицька, В. Москалець, В. Павленко, Ю. Руденко, С. Савченко, З. Сергійчук, М. Стельмахович, Є. Сявакко, В. Поплужний, Г. Філіпчук, К. Чорна та інші [1].

Китай могутня держава, тому вона кожного року вдосконалює всі аспекти китайської освіти. Не виключенням стало й громадянська соціалізація. В Китаї навіть створили «Центр громадянського виховання», який займається виявленням, дослідженням та усуненням проблем, які виникають у китайському громадянському вихованні. Дивлячись на китайську молодь, можна сказати, що китайська освіта багато чого досягла у питанні громадянської соціалізації. Китайські школярі, студенти дуже поважають свою країну, вони знають та поважають закони Китаю, роблять усе можливе, щоб бути корисними для своєї Батьківщини. Тому нам українцям є чому навчитися у питанні громадянської соціалізації у країні з найдревнішою історією.

На сучасному етапі Китай велику увагу приділяє громадянському вихованню дітей та молоді. Давайте, наприклад, розглянемо, що написано у виховальній програмі для учнів середньої школи.

Учень середньої школи повинен:

1) любити Батьківщину, народ, визнавати і підтримувати керівну роль Комуністичної партії в житті суспільства, старанно вчитися, щоб внести свій вклад до здійснення соціалістичної модернізації Китаю;

2) строго дотримуватися шкільної дисципліни, державних законів і громадського порядку;

3) поважати вчителів і старших за віком, підтримувати хороші стосунки з товаришами по навчанню, не лаятися, не сваритися і не битися;

4) поважати колектив, підтримувати дух колективізму, дбайливо відноситися до суспільної власності, не здійснювати недозволених дій і поганих вчинків, не заподіювати шкоди іншим людям;

5) бути добросовісним, чесним і щирим, поводитися скромно і тактовно, бути готовим визнати і виправити свої помилки.

В цілях етично-ідеологічного і політичного виховання широко використовуються уроки співу і музики. Державний комітет за освітою КНР рекомендує розучувати в загальноосвітніх початкових і середніх школах близько 100 різних пісень і музичних творів, у тому числі: Гімн країни, пісні «Про Батьківщину», «Єднання – це сила» та інші [2, с. 71].

Дві з половиною тисячі років Конфуцій є духовним наставником, вчителем китайської нації, втіленням її культурної самобутності. Його називають «Учителем десяти тисяч поколінь», «він перетворився на «візитну картку» Китаю [3, с. 9]. Тому доцільно припустити, що філософське вчення Конфуція вплинуло на становлення громадянської соціалізації Китаю.

Мета статті – довести вплив Конфуція та його філософії на сучасну китайську громадянську соціалізацію.

Звертаючись до поняття «громадянська соціалізація», слід підкреслити, що воно характеризує процес засвоєння кожним індивідом певної системи знань, норм, цінностей і традицій в трудовій, політичній і правовій сферах життєдіяльності, що дозволяють йому функціонувати як повноправний член суспільства. Вміст його, на наш погляд, визначають три елементи: 1) професійна соціалізація, що дозволяє молодій людині придбати знання, освоїти трудові навички і досвід в одній або ряду професій; 2) правова соціалізація, направлена на усунення серед молоді правового нігілізму, з'ясування кожним молодим громадянином своїх прав і обов'язків; 3) політична соціалізація, сприяюча підвищенню активності кожного індивіда в захисті своїх прав і свобод, в управлінні державними і суспільними справами [4].

Громадянська соціалізація не можлива без громадянського виховання. Звернемося до трактування, взятого з педагогічного словника:

Громадянське виховання – формування громадянськості, як інтеграційної якості особи, що дозволяє людині здійснювати себе юридично, етично і політично дієздатним. Основна мета громадянсько-

го виховання – виховання в людині етичних ідеалів суспільства, відчуття любові до Батьківщини, потреби в діяльності на благо суспільства. Громадянське виховання тісно пов'язане з етичним вихованням, патріотичним вихованням і правовим вихованням [5].

А тепер прослідимо цілі сучасного громадянського виховання на прикладах висловів Конфуція. Потреба в діяльності на благо суспільства, патріотизм і мудре справедливе управління державою також можна знайти в таких висловах Конфуція про державотворення: «Управляючи царством, що має тисячу бойових колісниць, слід серйозно відноситися до справи і спиратися на довіру, дотримувати економію у витратах і піклуватися про людей; використовувати народ у відповідний час». «Правлячий за допомогою чесноти подібний до полярної зірки, яка займає своє місце в оточенні сузір'їв». «У державі повинно вистачати їжі, має бути досить зброї і народ повинен довіряти правителю». «Можна відмовитися від їжі. З давніх часів ще ніхто не міг уникнути смерті. Але без довіри народу держава не зможе встояти». «У країні, де є порядок, будь сміливий і в діях, і в мовах, в країні, де немає порядку, будь сміливий в діях, але обачний в мовах. Як на піднебінні не може бути двох сонць, так і у народу не може бути двох правителів» [6].

Виховання в людині етичних ідеалів суспільства можна прослідити у висловах Конфуція про благородного мужа. Конфуцій вважав, що моральність складає основу поведінки людини, і тому оцінював людей, перш за все, з моральної точки зору. На його думку, усі люди за своєю природою близькі між собою, але їм властиві різні звички. Одні стають добрими і етичними, а інші поганими і злими. Людину вищої чесноти Конфуцій називав «благородним мужем» і протиставляв йому «низьку людину», позбавлену цієї якості. Наведемо декілька прикладів Конфуція про благородного мужа:

Вчитель сказав: «Благородний муж до всіх відноситься однаково, він не проявляє пристрасті; низька людина проявляє пристрасть і не відноситься до всіх однаково». Вчитель сказав: «Благородний муж думає про мораль; низька людина думає про те, як би трохи краще влаштуватися. Благородний муж думає про те, як би не порушити закони; низька людина думає про те, як би отримати вигоду». Вчитель сказав: «Благородний муж знає лише борг, низька людина знає лише вигоду». Вчитель сказав про Цзи-чан: «Він володіє чотирма якостями благородного мужа: поводитьсь з гідністю, коли служить старшим, проявляє повагу, піклується про народ, використовує народ на суспільних роботах належним чином». Вчитель сказав: «Про благородного мужа не можна судити по дрібницях, йому можна довіряти великі справи. Низькій людині не можна довіряти великі справи, але про нього можна судити по дрібницях». Конфуцій сказав: «Благородний муж боїться трьох речей: він боїться веління піднебіння, великих людей і слів абсолютно мудрих. Низька людина не знає веління піднебіння і не боїться його, зневажає високих людей, що займають високе положення; залишає без уваги слова мудрої людини» [7].

Конфуцій і його послідовники вважали, що в першу чергу треба любити своїх родичів, а потім вже усіх інших. Тому синова шанобливість і братська любов розглядалися ними як важливі сторони поняття гуманності. Етичне виховання не можливе без любові і пошани до старших і батьків, в учіннях Конфуція ми це теж можемо прослідити: Вчитель сказав: «Молоді люди повинні удома проявляти шанобливість до батьків, а поза ним – шанобливість до старших, серйозно і чесно відноситися до справи, безмежно любити народ і зближуватися з людинолюбними людьми. Якщо після здійснення всього цього у них залишається сили, їх можна витрачати на читання книг». Вчитель сказав: «Якщо за життя батька слідувати його волі, а після його смер-

ті слідувати його вчинкам і протягом трьох років не змінювати порядків, заведених батьком, то це можна назвати синою шанобливістю». Цзи-ю запитав про шанобливість до батьків. Вчитель відповів: «Сьогодні шанобливістю до батьків називають їх утримання. Але люди утримують також собак і коней. Якщо батьків не почитати, то чим відрізнятиметься відношення до них від відношення до собак і коней?». Вчитель сказав: «Служи своїм батькам, м'яко перестерігай їх. Якщо бачиш, що вони проявляють незгоду, знову прояви шанобливість і не йди проти їх волі. Статут, не ображайся на них». Вчитель сказав: «Не можна не пам'ятати про вік батька і матері: для сина в цьому відразу і радість, і тривога» [7, с. 235]. Невід'ємною частиною громадянського виховання є моральність, найголовнішим ієрогліфом учіння Конфуція – ієрогліф Жень «仁». Само це слово перекладається по-різному: етична досконалість, великодушність, гуманність, милосердя, а то і просто альтруїзм.

Фахівці підраховували, що термін «жень» в «Лунь Юй» згадується 109 разів. Слід зауважити, що поняття «жень» існувало і до Конфуція, про що говорять згадки про «жень» в стародавніх літописах. Але саме у вченні Конфуція це поняття перетворюється на найважливішу категорію його доктрини, що позначає різні аспекти творчої дії і належної поведінки, спрямовані на створення і підтримку суспільної гармонії. Адже, на думку Конфуція, без гуманності – «жень» не може бути ніякого ритуалу: «Якщо людина не володіє гуманністю, то як вона може дотримуватися ритуалу?» [9, с. 123]. Тільки гуманному дано любити й ненавидіти людей. Людина, що володіє гуманністю відважна («Той, що володіє гуманністю неодмінно відважний, але відважний не обов'язково володіє гуманністю»), шанобливий, ввічливий, правдивий, тямущий, добрий («Цзи Чжан запитав Кун Цзи про гуманність. Кун Цзи відповів: «Той, хто здатний виявляти в Піднебесній п'ять якостей, є гуманним. Цзи Чжан запитав про них, Кун Цзи відповів: – Шанобливість, ввічливість, правдивість, тямущість, доброта...»). Він поглиблює знання, загартовує волю («Поглиблювати знання, загартовувати волю, допитливо розпитувати, всебічно обдумувати – все це основа гуманності»). Він навіть жертвує собою заради досягнення гуманності («Цілеспрямованій людині і гуманна людина йдуть на смерть, якщо гуманність наносить збиток, вони жертвують своїм життям, але не відмовляються від гуманності»). «Жень» – це поняття, яке одночасно позначає і суттєву характеристику людини, і програму його діяльності. Конфуція багато разів запитували про те, що таке «жень», серед багатьох відповідей є й таке лаконічне твердження: «Це означає любити людей».

Роз'яснюючи спосіб здійснення гуманності, Конфуцій говорив: «Гуманна людина – це той, хто, прагнучи зміцнити себе на правильному шляху, допомагає в цьому й іншим, прагнучи домогтися кращого здійснення справ, допомагає в цьому й іншим. Коли людей в стані керуватися прикладами, взятими з його безпосередньої практики, це можна назвати способом здійснення гуманності [9, с. 211].

Графічно «жень» складається з двох знаків, що позначають людину і цифру два, тобто дві людини. Розмірковуючи про категорію «жень» А.А. Гусейнов підкреслює: «Людське призначення людини полягає в тому, щоб правильно поставитися до людей. Звідси – правильне ставлення до людей складається у взаємності». Суть такої взаємності Конфуцій пояснює так – «Цзи Гун запитав: «Чи можна все життя керуватися одним словом?». Учитель відповів: «Це слово – взаємність. Не роби іншим того, чого не бажаєш собі» [10 с. 506].

Конфуцій розкрив сенс «жень» в своїх «Висловах» (або «Лунь Юй», часто званих «Аналектами» або «Думками і бесідами»): «Коли його запитали, що означає «жень», Конфуцій відповів: «Він означає любов до навколишніх людських істот». Пізніше

він розвинув цю ідею: «Є п'ять речей, які кожен повинен включити у виконання «жень»: шанобливість, терпимість, надійність, кмітлива старанність і великодушність. Якщо людина шаноблива, йому не загрожуватиме зарозумілість, якщо він терпимий, він опанує маси. Якщо він надійний, люди самі довірятимуться йому. Якщо він старанний і кмітливий, то доб'ється результатів. Якщо він великодушний, то буде досить хорошим для того, щоб керувати іншими людьми».

Люди, які здійснюють свій моральний потенціал, стають «жень». Це кращі люди країни – представники правлячого класу. І проте, деякі його практичні ради етичного характеру зберігають сліди класового підходу: «Князь Цзи з Чи запитав Конфуція відносно управління. Конфуцій відповів: «Хай правитель буде правителем, підданий – підданим, син – сином». Таким чином Конфуцій вважає, що всі громадяни своєї країни мають бути

на своєму місці. Він говорив: «Уявіть собі людину, яка може напам'ять продекламувати всі три сотні поем з традиційної Книги Пісень. Ви дасте йому відповідальний пост, але на ній він виявиться некомпетентним. Ви пошлете його за кордон з дипломатичною місією, але він доведе свою нездатність проявити ініціативу. Що користі від цих поем, незалежно від того, скільки їх він вивчив напам'ять?» [11, с. 340].

Отже, з'ясувавши, що таке громадянська соціалізація, визначивши її основні цілі і компоненти, а також проаналізувавши основні вислови Конфуція, можемо сказати, що громадянська соціалізація почала формуватися ще в 400 році до нашої ери в Китаї завдяки великому філософові Конфуцію. Його вчення вплинуло на розвиток китайського громадянського виховання і стало гарантом успіху в області громадянської соціалізації в сучасному китайському громадянському суспільстві.

Список літератури:

1. Громадянська соціалізація майбутніх учителів засобами мистецтвознавчого краєзнавства. Самохіна М.Н. – дис.
2. Жэньминь цзяоюй. 1995. № 9.
3. Маслов А. А. Тайный код Конфуция. – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2005. – 279 с.
4. Сергейчик, С. И. Факторы гражданской социализации учащейся молодежи / С. Сергейчик // Социолог. исслед. – 2002. – № 5. – С. 107-111.
5. Педагогічна енциклопедія: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://pedagogicheskaya.academic.ru/963/ГРАЖДАНСКОЕ_ВОСПИТАНИЕ
6. Вислови Конфуція: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://studychinese.ru/confucius/3/>
7. Сыма Цянь. Старинный род Конфуция / Цянь Сыма // Конфуций. Изречения. Конфуций. – Харьков: Издательство «Фолио», 2002. – 447 с.
8. Классическое конфуцианство. Том I. Конфуций. «Лунь юй» / Переводы, статьи, комментарии А. С. Мартынова. СПб.: «Нева» – М.: «ОЛМА-ПРЕСС», 2000. – 384 с.
9. Конфуцианское «Четверокнижие» («Сы Шу») / Пер. с кит. и коммент. А. И. Кобзева, А. Е. Лукьянова, Л. С. Переломова, П. С. Попова при участии В. М. Майорова; Вступит. ст. Л. С. Переломова. Ин-т Дальнего Востока. – М.: Вост. лит., 2004. – 431 с.
10. Конфуций. Уроки мудрости: Сочинения (серия «Антология мысли»). – Харьков, «Фолио», 2002. – 958 с.
11. Переломов Л. С. Конфуций: «Лунь юй». – М.: Вост. лит., 1998. – 590 с.

Чепурная И.Н.

Луганский национальный университет имени Тараса Шевченко

ВЛИЯНИЕ КОНФУЦИЯ И ЕГО ФИЛОСОФСКОГО УЧЕНИЯ НА СТАНОВЛЕНИЕ ГРАЖДАНСКОЙ СОЦИАЛИЗАЦИИ КИТАЯ

Аннотация

В статье представлена информация о важности гражданского воспитания и гражданской социализации в Украине. Также указывается успех Китая в вопросе о гражданском воспитании своих граждан. Освещены примеры философских высказываний Конфуция, которые повлияли на становление гражданской социализации Китая. Доказано влияние философского учения Конфуция на гражданское воспитание своей страны. Доказано, что гражданская социализация Китая начала формироваться еще в 400 году до нашей эры благодаря великому философу Конфуцию.

Ключевые слова: гражданское воспитание, гражданская социализация, нравственное воспитание, патриотическое воспитание, общество, Конфуций.

Chepurna I.M.

Luhansk National Taras Shevchenko University

THE INFLUENCE OF CONFUCIUS AND HIS PHILOSOPHIES ON THE DEVELOPMENT OF CIVIL SOCIALIZATION OF CHINA

Summary

The information in the article is presented about importance of civil education and civil socialization in Ukraine. Success of China is also specified in a question about civil education of the citizens. The examples of philosophical utterances of Confucius, which influenced on becoming of civil socialization of China, are lighted up. The influence of philosophical studies of Confucius on civil education of the country is well-proven. It is well-proven that civil socialization of China began to be formed as early as 400 to our era due to a great philosopher to Confucius.

Keywords: civic education, civic socialization, moral education, patriotic education, society, Confucius.